

«Знехтувані та спалюжені» – доволі жорсткий вираз, з огляду на те, що мова в подальшому піде про принципи права

Нещодавно одна з публікацій звернула на себе мою увагу. Зачепила за живе, сколихнула спогади написання дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Але та стаття стосувалась більше питань цивільного права, а моя – кримінального

(Принципи права у практиці Верховного Суду: тернистий шлях від букви до духу <https://www.deadlawyers.org/de-take-napysano/...>).

Почну з самого початку. Коли я обирала тему для дисертаційного дослідження, а звучала вона так: «Принципи кримінального права», я виходила з того, що мені предмет мого дослідження повинен бути цікавим. В першу чергу мене цікавило питання: що таке принципи права, яка їх природа, міжнародний досвід та практика їх застосування, а також те, чи можливо, в зв'язку з активними процесами євроінтеграції, все це уніфікувати та привести до ладу на стільки, щоб це працювало не лише в межах нашої держави, а й поза її межами?

Коли я затверджувала свою тему на Вченій раді КНЕУ, то мені задали питання (Економісти, їм можна): а хіба принципи права змінювались? Чим наштовхнули мене на питання динаміки та розвитку принципів права. Звісно, принципи права змінюються з часом, вони мають динамічний характер. З одного боку, вони є фундаментом правової системи, з іншого, вони повинні визначати вектор її розвитку. Багато серйозних наукових статей було мною написано на цю тему, але мені захотілось дещо з іншого ракурсу поглянути на порушене питання.

З самого початку роботи в органах прокуратури я зрозуміла, що найперше що повинен розуміти працівник правозастосовного органу це те, за яким принципом (принципами) діє право, правова система та конкретний закон. І якщо ти їх знаєш, то й помилитися шанс набагато менший. Водночас, чим більше я працювала, тим більше розуміла, що не все так просто, і що не всі принципи права, навіть ті, які проголошені самим законом діють. Виникало багато запитань, наприклад, чому в законі прописаний принцип поваги до суду й мова не йде про повагу до підсудного (в багатьох випадках я спостерігала як судді ставляться до підсудних, як вони демонструють свою зневагу до підсудного ще до проголошення обвинувального вироку, тобто до моменту визнання особи винною у вчиненні злочину). Тобто судді не дуже переймаються дотриманням принципу презумпції невинуватості.

Я не буду зачіпати дрібниці, на це в читача не вистачить часу, а згадаю лише ті моменти, які найбільш мене вразили. Знаєте, скільки раз я чула в суді (вже будучи адвокатом), навіть в апеляційній інстанції при оскарженні підозри: «Ваша позиція сильна і достатньо обґрунтована законом, але нехай рішення по суті приймає суд першої інстанції...» Що це означає??? А це означає, що безпосередньо судом нехтується принцип законності та принцип верховенства права людини. Апеляційні суди взагалі не хочуть брати на себе відповідальність в тих випадках,

коли можуть, коли повинні. Але як показала практика, іноді суди не те щоб нехтували принципами, не те щоб намагались слідувати духу законів, але приймають рішення прямо нахабно, нехтуючи всіма можливими принципами, законом й, тим більше, його духом (це стосується в першу чергу рішення суду по міському голові Чернігова). Згадане рішення – чиста маніпуляція, політичне і на замовлення та жодного відношення до духу законів чи принципів права воно не має!

Хоча заради справедливості необхідно відмітити, що в історії бували випадки, коли судом, а в даному випадку я маю на увазі Нюрнберзький процес, було прийнято рішення відповідно до принципу справедливості, адже обвинувачені у злочинах нацисти, насправді не порушили норм позитивного права і юридично їх не можна вважати злочинцями, але все ж таки були засуджені. Про це у своїй статті «Реалізація принципу верховенства права у випадках застосування закону про кримінальну відповідальність: постановка проблеми, міжнародний та зарубіжний досвід» вже писали суддя М.В. Мазур та д.ю.н., проф. О.О. Дудоров (дуже корисний матеріал на порушену тему http://www.lsej.org.ua/5_2017/36.pdf) Вивчаючи практику ЄСПЛ я дійшла висновку що навіть такі авторитетні інституції здатні маніпулювати законом, їх принципами та самим духом законів та приймати рішення політичні, на замовлення тощо. Як приклад, рішенням ЄСПЛ визнано можливість визнавати як допустимі докази, які одержані з грубим порушенням вимог кримінального процесуального законодавства, у тому числі, пов'язані з негласним втручанням у приватне спілкування, що взагалі виглядає як наруга над правами людини та зводить суддівський контроль нанівець. Постанова Апеляційної палати ВАКС від 07 лютого 2022 року у справі № 360/421/19 (провадження №11-кп/991/9/22: [сайт]. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/103039091?from=%22нпрд%22%20%22НС%28Р%29Д%22> (в пунктах 246-264 постанови ВАКС є посилання на численні рішення ЄСПЛ із розглядуваного питання)

А ось ще одна ситуація, з якою я впевнена практично кожен адвокат стикався хоча б раз за свою практичну діяльність. В законі (КПК) визначено, що орган досудового розслідування визначається місцем вчинення кримінального правопорушення. Наче б то аксіома, один з принципів кримінального процесу. Водночас, в разі, якщо місце вчинення невідомо і мова йде про злочини в сфері службової діяльності, з підркокою документів тощо... то місцем вчинення кримінального правопорушення може бути визнане місце реєстрації юридичної особи, працівники якої й вчинили злочин. Однак, слідчий та процесуальний керівник по вказаному кримінальному провадженню, не зважаючи на неодноразові клопотання адвоката з цього питання, «запихають» (вибачте, іншого слова не підбрала, бо інші слова не підходять) дане провадження в суд. Тоді адвокат звертається вже до суду з таким і клопотанням про зміну підсудності, суд може навіть задовольнити таке клопотання, але... Апеляційний суд «не любить» змінювати підсудність справ... Ну така його природа, чи, як то кажуть судді апеляційних судів: «...Така склалась практика ...» Можна задати питання: а що тут такого? Ну нехай вже суд будь-який розглядає справу, аби це було в рамках закону, з дотриманням принципу справедливості і т.д., але... Насправді тут питання глибше: виходить, що правоохоронні органи, спрямовуючи кримінальне провадження в суд, не з'ясували – МІСЦЕ ВЧИНЕННЯ кримінального правопорушення, що, в свою чергу, є прямим

порушенням принципу законності, який полягає в даному випадку в тому, що відповідно до ст. 374 КПК: «У мотивувальній частині вироку зазначаються:

- 2) у разі визнання особи винуватою:

- формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу ... мотивів кримінального правопорушення». І тут виникає питання: а яким чином прокурор міг направити справу в суд без з'ясування питання про місце вчинення кримінального правопорушення. І, звичайно, перекладає цю відповідальність вже на суд в повній мірі.

У висновках до своєї статті, пане Рясим, Ви пишете, що «інтеграція правової системи, сфери правосуддя – це більше не про зміну законодавства, а про зміну мислення». Я згодна з Вами повністю, але як нам змінювати власну правову систему, якщо в деяких питаннях Європа ще сама не дійшла згоди, з останніх рішень не зрозуміло, що важливіше: права людини, принцип верховенства прав людини чи намагання звести судовий контроль по обмеженню таких прав нанівець?

Отже, можна голосно заявляти про принципи права, про їх вплив на правову систему, про дух законів тощо, однак допоки суди не будуть дійсно незалежними, поки вони не почнуть самі себе поважати і брати відповідальність за свої рішення на себе... не бачити нам правової системи, правової держави та громадянського суспільства як... самі знаєте чого!

Шановні читачі, на деякі питання Ви зможете знайти відповіді й у моїй монографії «Принципи кримінального права: поняття, система та значення»
<https://jurkniga.ua/printsipi-kriminalnogo-prava.../>

Олена Бабікова

Директор Науково-дослідного інституту проблем досудового розслідування

[#досудове розслідування](#)

[#принципи права](#)

[#ЄСПЛ](#)